

Веска КИРИЛОВА

ВТУ „Св. св. Кирил и Методий, България

**НЕНОРМАТИВНА СУБСТИТУЦИЯ НА СРЕДНИТЕ ГЛАСНИ [O], [O̞]
И НА ШИРОКАТА ГЛАСНА [O] В УСТНАТА ПРАКТИКА НА
ФРЕНСКИЯ И БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК**

Veska KIRILOVA

“St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo, Bulgaria

**NON-NORMATIVE SUBSTITUTION OF THE MEDIUM VOWELS [O],
[O̞] AND OF THE WIDE VOWEL [O] IN SPOKEN FRENCH AND
BULGARIAN**

The paper analyses some cases of non-normative substitution of the medium vowels [o], [o̞] and of the open vowel [o] in spoken French and in some of its varieties, spoken outside the territory of France, as well as some cases of the non-normative substitution of the open vowel [o] in the Bulgarian language and in its dialectal expression. Non-normative substitution in both languages occurs mostly under the dialect influence with the interference of various factors in its activity: segment surroundings, place of the emphasis, syllable type (open/closed), action of the assimilation processes, faster articulation.

Keywords: non-normative substitution, spoken language, French language, Bulgarian language

Ключови думи: ненормативна субституция, устна практика, френски език, български език

1. Увод

Ненормативната субституция на средните гласни [o], [o̞] и на широката гласна [o] в устната практика на френския и българския език е сравнително често срещано явление. Една част от случаите на ненормативна субституция се осъществяват в рамките на корелативните двойки (полузатворени – полуотворени гласни за френския език и широки – тесни гласни за българския език), които влизат във фонологична опозиция по признака степен на артикулационен отвор. Друга част от случаите на субституция на френските средни гласни [o̞] – [o] и на българската широка гласна [o] се осъществява извън корелативните двойки. Двата вида субституция са свързани с качествена промяна при съответния звук, водеща до фонично реализиране на друга фонема. Във френския език тези

фонологични процеси са изследвани от различни лингвисти, сред които Картон и др. 1983, Гаде 1989, 1992, Елсадани, Йостби 2007, Ешен 2003, 2006, Пол 1983, Андерсен&Деше 2007, Риан. Субституцията на българските гласни в рамките на корелативните двойки е позната като фонетичното явление редуция, а тази, осъществена извън корелативните двойки тесни/широки гласни, се разглежда в повечето случаи най-общо като фонетична промяна или като преглас на гласни. Различни публикации, учебници и учебни помагала обръщат внимание на техните нормативни и ненормативни прояви в българския език (ГСБКЕ, т. 1, Фонетика 1982, Тилков 1983, Бояджиев&Тилков 1997, Младенов 1979, Стойков 1993, Иванов 1994).

Обект на настоящата разработка са някои случаи на субституция на френските фонемите затворено [o], отворено [ɔ] и на българската фонема [o], реализиращи се като отклонения по отношение на книжовната правоговорна норма. Целта на доклада е да изследва сегментния контекст на проява на явлението и фонетичните факторите, които го обуславят.

1. Ненормативна субституция на затворено [o] и на отворено [ɔ] в устната практика на френския език

В устната практика на съвременния френски език средните гласни, тези с двоен гласеж, се разпределят според позиционния закон – полузатворени гласни в отворена сричка и полуотворени в затворена сричка. Действието на позиционния закон води до неутрализация на опозицията [o] – [ɔ] в полза на [o] в отворена сричка ([gro]), но ако звукът „o“ е представен чрез графичното изображение „au“ или се намира пред съгласната [z], той се произнася винаги като полузатворен (Елсадани: 22). За говора на парижката буржоазия е характерна същата произносителна тенденция при вече посочените условия (Йостби 2007: 231-232). Резултатите от изследвания на редица фонолози, сред които Ешен (2006), относно особеностите на южния френски говор, сочат неутрализация на опозицията между средните гласни и действие на позиционния закон (Ешен 2006: 113), който обаче е видоизменен предвид факта, че в Южна Франция често се произнася финалното нямо „e“, за разлика от стандартния френски, а това променя характера на сричката. Позиционният закон, приложен към южния френски говор, налага произнасяне: а) на средна гласна със затворен гласеж в отворена сричка; б) на средна гласна с отворен гласеж в затворена сричка и в отворена сричка, последвана от сричка, съдържаща шва (Ешен 2006: 120).

За много белгийци опозицията [o] – [ɔ] е запазена във финална отворена сричка: те произнасят [ɔ] обикновено в думи, съдържащи графичното изображение „o“, като *haricots, trio, kilo, vélo, moto, chariot, boulot, dos, gros* и др., а тези, в които звукът „o“ е изразен чрез графичните изображения „au, eau“, се произнасят със затворено [o]: *au, eau, en haut, seau, veau, chapeau, caveau* и др. (Пол 1983: 39). Не липсват обаче и колебания при някои информатори в употребата на двете фонемни, както например при думите *écho, pot, vos, frigo* (Пол 1983: 39). Опозицията [o] – [ɔ] е запазена в белгийския френски също и в

затворена сричка: *sol* – *saule*; *molle* – *môle*; *cotte* – *côte*; *Foch-fauche*; *bosse* – *Beauce* (Пол 1983: 40). В швейцарския вариант на френския език, както и в белгийския, опозицията [o] – [ɔ] все още е функционална във финална отворена сричка при някои говорещи: *mot* [mɔ], *maux* [mo] (Андерсен&Деше 2007: 115). Тя съществува в квебекския френски език в отворена сричка, без задължителното условие тя да е финална: *beauté* [bote] – *botté* [bɔte], а също и в затворена сричка: *cote* [kɔt] – *côte* [kot]; *roc* [rɔk] – *rauque* [rok]¹. Затвореното „o“ често се произнася удължено ([bo:te], [ko:t], [ro:k]), като съществува тенденция към дифтонгизирането му заедно със съответстващия му висок (затворен) елемент: [bo^ute] [ko^ut], [ro^uk] (Ешен 2003: 53; Ешен 2006: 334). В говора в Реюнион гласните с двоен гласеж се разпределят според позиционния закон – полузатворени гласни в отворена сричка и полуотворени в затворена сричка (Бордал&Леджен 2007: 128), в резултат на което фонологичните опозиции от типа *saule/sol* или *fait/fée* се неутрализират.

1.1. Ненормативна субституция на затворено [o]

1.1.1. Ненормативна субституция на затворено [o] в рамките на опозицията [o] – [ɔ]

Ненормативната замяна на затворено [o] с неговия отворен корелат [ɔ] се наблюдава в севернопикардския говор в затворена сричка, в случаи, в които според правоговорната норма би следвало да се употреби [o] напр. *côte* [kɔt] (севернопикардски говор) – [kot] (стандартен френски) (Картон и др. 1983: 25). Този преглас би могъл да се обясни с налагащото се действие на позиционния закон, характерен за устната практика. В говора на Прованс също се извършва субституция на [o] от [ɔ] в случаи, в които в стандартния френски език се употребява [o]: *gauche* [gɔʃə], *autre* [ɔtrə], *ose* [ɔz] (Картон и др. 1983: 51, 53), и, както е видно от примерите, независимо от вида на сричката (в думите *gauche* [gɔʃə], *autre* [ɔtrə] сричката е отворена поради произнасянето на нямно „e“, в думата *ose* [ɔz] сричката е затворена). В говора на Юра, във финална отворена сричка, архифонемите E, Ø, O пазят следи от старите морфологични опозиции за число: единственото число на думата се произнася с кратка отворена гласна, а множественото число – с дълга затворена гласна: *un pot* [pɔ] – *des pots* [po:] (Картон и др. 1983: 42).

Тенденция към отваряне на гласната „o“ съществува още в гасконския диалект във всички позиции: *royaux* [rwaɔ], *autre* [ɔtrə], *perforées* [pɛrfɔre]) (Картон и др. 1983: 60, 61, 62). Тази тенденция води до произнасяне на [o] като [ɔ] във финална отворена сричка, в сричка, затворена от съгласната [z], и в сричка, в която звукът „o“ е представен чрез графичните изображения „au, eau, ô“ – позиции, в които според правоговорната норма на френския език се произнася затворено [o].

¹ Използваният в транскрипцията символ [ɾ] обозначава произнасяне на апикалния вариант на съгласната „r“, учленена с върха на езика.

1.1.2. Ненормативна субституция на затворено [o] извън рамките на позицията [o] – [ɔ]

1.1.2.1. Ненормативна субституция на затворено [o] с гласната [u]

Извън рамките на позицията [o] – [ɔ] може да се наблюдава субституция на затворено [o] със затворената гласна [u]. Тя се осъществява в някои често употребявани думи във френския просторечен говор: *aujourd'hui* се произнася [uzurdɥi] (Гаде 1989: 99; Гаде 1992: 44), *sauvoudrer* се произнася *soupoudrer* [supudre] (пример на Амон 1992 : 125). Двете гласни [o] и [u] остават в учленителната зона на постериорността, но артикулационният отвор намалява след извършената субституция ([o] е полузатварена гласна – 2 степен на артикулационен отвор, а [u] е затворена гласна – 1 степен) (относно степените на артикулационния отвор на френските гласни вж. Картон 1974: 39). От една страна, разглежданата промяна би могла да се интерпретира като резултат от антиципация на учленителните движения: говорният апарат се конфигурира по-рано от необходимото за изговор на гласната [u], намираща се в сричката, следваща [o]. От друга страна, би могло да се говори за асимилационен процес (регресивна асимилация на [o] от [u]). Като асимилационен процес, извършващ се под влияние на затворената гласна [i], би могла да се разглежда също субституцията в следните примери: *rôti* [roti] => [ruti], *aussi* [osi] => [usi], *sau-cisse* [sosis] => [suisis], *maudit* [modi] => [mudi] (примери на Гаде 1989). Фонетичната промяна, в цитираните примери на Гаде, се определя от авторката като дилация (Гаде 1989: 99). Би следвало обаче да уточним, че в случая не става въпрос за разширяване на степента на артикулационния отвор на засегнатата гласна, а точно обратно – за намаляването му, поради което според нас по-уместно би било за се говори за ненормативно вокално изравняване, фонетичен процес, който в своята нормативна проява засяга гласната [o] (относно вокалното изравняване вж. Николов 1990: 85).

Субституцията на затворено [o], но също така и на отворено [ɔ], от [u] или от отпуснатата гласна [U] е характерна особеност за всички академски говори (Риан: 126), като разглежданият процес се извършва при определен сегментен контекст: гласните [ɔ] и [o] са последвани от носова съгласна ([m, n, ŋ]: *romme* [pUm], *nommer* [nume]) или, макар и по-рядко, от съгласните ([s, z]) както в думите *chose*, *gros*, произнесени съответно [ʃu:z], [gru] (Риан: 127). Описаната промяна се наблюдава в сричка, затворена от споменатите съгласни, но също и в отворена сричка, последвана от носовите и съскавите съгласни, които са в позиция атака на следващата сричка (Риан: 127).

1.2. Ненормативна субституция на отворено [ɔ]

1.2.1. Ненормативна субституция на отворено [ɔ] в рамките на позицията [o] – [ɔ]

От артикулационна гледна точка, ненормативната субституция на отворено [ɔ] с неговия корелат затворено [o] е свързана с намаляване на артикулационния отвор на [ɔ]: полуотворената гласна [ɔ] (3 степен на отвореност)

се заменя с полузатворената гласна [o] (2 степен). В севернопикардския диалект, в неударена отворена сричка обикновено се произнася затворено [ɔ], докато правоговорната норма на френския език налага употребата на [ɔ] в споменатата позиция: *reconnu* [rəkɔny], *comique* [komik] (примери на Картон и др. 1983: 24-25). Този процес се наблюдава и в говора на Бретан в неударена сричка, (*sabotier* [sabotje], *bricoler* [brikole], *notre* [not]) (Картон и др. 1983: 33-34). В областта Лангедок, при същите условия (в неударена отворена сричка) се произнася затворено „o“: *domaine* [domɛn], *pose* [pozɛ] (Картон и др. 1983: 58). В алзаския говор се наблюдава тенденция към затваряне на [ɔ] в ударена сричка пред съгласната „r“: *alors* [alo:r] (Картон и др. 1983: 15), докато в стандартния френски [R] отваря предхождащата я гласна. Тенденцията към затваряне на [ɔ] в затворена сричка действа също в говора на Лотарингия (*endormir* [ãdormir]) (Картон и др. 1983: 21). В областта Юра във финална сричка, пред вибрантната съгласна „r“, се произнася често дълго затворено „o“ [o:]: *sort* [so:r_o]², *encore* [ãko:r_o] (Картон и др. 1983: 42-43). В областта Оверн се наблюдава също затваряне на полуотворени гласни във финална сричка (отворена или затворена), в случая – на [ɔ] => [o]: *gosse* [gos], *alors* [alor] (Картон и др. 1983: 70).

1.2.2. Ненормативна субституция на [ɔ] извън опозицията [o] – [ɔ]

1.2.2.1. Ненормативна субституция на отворено[ɔ] с гласната [ə]

Мартине (1969) установява, че съществува тенденция отворено [ɔ] да се произнася като нямо „e“. Това негово наблюдение е потвърдено също от изследване на Гаде (Гаде 1989: 94). Според нея именно с тази действаща тенденция може да се обясни грешното изписване на някои думи по витрините на магазини като например думата *Beaujolois*. Тя придобива графична форма *Beujelais*, думата *potiron* получава графичната форма *petit rond* (Гаде 1989: 94). Грешният правопис отразява практиката на ненормативното произнасяне на споменатите думи. Гаде припомня обаче резултатите от изследване на Лениг, според когото верижната смяна, довела до тази антериоризация, вече е прекъсната и се извършва точно обратният процес (Лениг in Гаде 1989: 94).

1.2.2.2. Ненормативна субституция на отворено [ɔ] с гласната [œ]

Ненормативна субституция на [ɔ] с [œ] може да се наблюдава най-вече пред съгласната „r“. Тя е свързана с промяна на мястото на учленение на гласната [ɔ], но степента на артикулационния отвор се запазва – както [ɔ], така и [œ] са полуотворени гласни (3 степен на артикулационен отвор): напр. *alors* се произнася [alœr] (Гаде 1992: 33). Според Гаде става въпрос за просторечния френски говор и тази замяна се дължи на споменатата вече действаща тенденция към антериоризиране на задните орални гласни под ударение, най-вече когато се намират пред съгласната [R] (Гаде 1992: 33). Антериоризиране

² Символът [o], използван след съгласен звук в долен индекс, означава обеззвучаване на звучна съгласна.

на [ɔ] в [œ] пред съгласната [R] наблюдават още Хал и Мартине (*c'est joli le Mareuc* вместо *Maroc*) (Хал: 14; Мартине in Хал: 14).

Антериоризиране на отворено [ɔ] при същите условия – пред съгласната [R], се наблюдава под диалектно влияние в говора на Северна Пикардия: отворено [ɔ] се произнася по-централно, като [õ], близко до [œ] : *tort* [tõR] (Картон и др. 1983: 25).

1.2.2.3. Ненормативна субституция на отворено [ɔ] с гласната [a]

Замяната на отворено [ɔ] с предно [a] е фонетична промяна, която може да се наблюдава в устната реч при бързо темпо на говорене. В интервю по френския телевизионен канал TF2, в емисията *Télérama* от 23.11.2010 г., проведено от журналистката Софи Дован с актьора Виктор Лану, той отговаря на зададен му въпрос, използвайки формата *у ara* вместо *il у aura*. Вероятно причина за ненормативната субституция на [ɔ] с [a] е, от една страна, сегментният контекст (отварящото въздействие на съгласната „r“ върху предхождащата я гласна), от друга страна, антиципация на учленителните движения: артикулационните органи се подготвят изпреварващо за артикулирането на финалното [a]. В парижкия просторечен говор се наблюдава също отваряне и антериоризиране на [ɔ] и произнасянето му като предно [a], което освен това притежава количествената характеристика дължина: *joli* [za:li] вместо [zõli]. Картон и др. отбелязват още възможна реализация на отворено [ɔ] като дълго [œ:]: *joli* [zœ:li] (пример на Картон и др. 1983: 84). Тя е резултат от силно предно учленение на [ɔ], по-предно от това на [a].

1.3. Ненормативно консонантизиране на отворено [ɔ]

Субституцията на гласната [ɔ] с полусъгласната [w] е свързано с консонантизиране на отворено [ɔ]. Този фонетичен процес се наблюдава в просторечния говор при наличие на зев – първата гласна във вокалната група е [ɔ]: *poète* [pɔɛt] се произнася [pwɛt] (Гаде 1992: 34). Според нас при разглежданата промяна протичат следните процеси: отворената гласна [ɔ] променя мястото си на учленение към това на гласната [u], като същевременно степента на артикулационния ѝ отвор намалява силно и води до консонантизиране на [u] в [w].

2. Ненормативна субституция на широката гласна [o] в устната реч на българския език

За разлика от френския език, който притежава две фонемни „o“ – затворено [o] и отворено [ɔ], българската фонологична система разполага само с една фонема „o“ – широката гласна [o], която влиза във фонологична опозиция по признака отвореност/затвореност (степен на артикулационен отвор) с тясната гласна [y].

2.1. Ненормативна субституция на широката гласна [o] в рамките на опозицията [o] – [y]

Промяната на гласежа на [o] до този на [y] се осъществява в неударена позиция и е често резултат от редукция, проявяваща се под силно диалектно влияние. Нека припомним, че промяната на гласежа на неударената гласна

зависи не само от нейното място по отношение на ударението, но също и от фонетичното ѝ обкръжение, например редуцията на неударената гласна [o] е по-силна, когато тя се намира в контакт с лабиални и веларни съгласни: *бу-болечка [бубулѐчка], бобòтене [бубòтене], момче [мумчѐ], кокиче [кукѐче], обут [убут]* и т.н. (Бояджиев&Тилков 1997: 237). Силна редуция на неударените широки гласни [a, e, o], които преминават в чисти гласни [ъ, и, у] или в гласни между [а-ъ, е-и, о-у], се наблюдава в източните говори и то предимно в балканските: [*бъшитà, зилѐну*] или [*башитà, зелѐно*](Стойков 1993: 97). Стойков напомня обаче, че тя не се среща в диалектите, които се намират непосредствено до ятовата граница (Плевенско, Луковитско, Тетевенско, Пирдопско) (Стойков 1993: 97). Процеси на пълна редуция се наблюдават също често в златоградския, западнородопския, разложкия, крайните югозападни български говори, долноварварския говор (Иванов 1994: 99, 101, 104, 140, 142). В Благоевградско се среща редуция на гласната [o] в [y] с големи колебания особено при членуваните форми : [*ботушу, полѐту, човѐку, турчину, жѐivotу*], дори при едни и същи информатори (Иванов 1994: 133). Във влашките говори се извършва преход на [o] в [y], а засегнатата гласна е коренна: [*буб (боб), кун (кон), зур (зор)*] (примери на Иванов 1994: 160). Ненормативна фонетична субституция на ударено [o] с [y] може да се срещне в павликянския говор, в коренната гласна: [*стул, нус, гул, муй (мой), густ, нуш (нощ)*] и т.н. (Стойков 1993: 138).

2.2. Ненормативна субституция на широката гласна [o] извън рамките на опозицията [o] – [y]

2.2.1. Ненормативна субституция на гласната [o] с гласната [ъ]

Проява на ненормативна субституция на широката гласна [o] с тясната гласна [ъ] се наблюдава под диалектно влияние в рупския говор, в който се употребява окончанието –ъх за образуване на минало свършено време вместо –ох: [*рѐкъх, рѐкъхме, рѐкъхте, рѐкъха, пѐкъх*] (Стойков 1993: 122), както и във върбишкия говор: [*йадъх, фл`азъх, утидъх*] (Стойков 1993: 120).

2.2.2. Ненормативна субституция на гласна [o] с гласната [a]

В някои родопски диалекти се извършва замяна на гласната [o] с гласната [a]. Този процес е познат като т. нар. акане – *това* се произнася *тава*, *абсолютен* => *абслютен*. Разглежданата фонетична промяна е характерна за смолянския и златоградския говори, в които предударената (претонична) гласна [o] се заменя с гласната [a]: [*вадица, гарѐца, кабила, дашдл*] (Стойков 1993: 131, 139; вж. още Стойков 1993 :130-132; Иванов 1994: 90); [*дама*] вместо *дома*, [*атешла*] вместо *отишла*, [*паслала*],[*агледало*],[*адвел*],[*аоставил*],[*радила*] и т.н. вместо *постлала, огледало, отвел, оставил, родила*. (Младенов 1979: 94). Тилков обяснява прегласа на [o] в [a] като резултат от старо историческо редуване: [a] на мястото на старобългарското [o] и на мястото на старото славянско неударено [o] (Тилков in Тотоманова 1992 : 64). В смолянския и златоградския говор преходът на неударената гласна [o] в предударена сричка в гласната [a] (*[дабрѐ,*

катѐл, насѝлка, тачѝлка]) (Стойков 1993: 131, 139) не се наблюдава в след-ударена сричка – в тази позиция гласната [o] не се променя, а този факт е показателен за ролята на акцентния фактор при извършващите се промени.

Интерес представлява и още една ненормативна субституция на гласната [o] – [o] е заменена от звукосъчетанието [oй]. Тя се наблюдава в павликянския говор (в северния подговор, както и в някои югозападни наши говори) и се обяснява от Иванов като антиципация на мекост: [лѝйзи] (Иванов 1994: 98).

2.2.3. Ненормативна субституция на гласната [o] с гласната [e]

Ненормативната субституция на широката гласната [o] с широката гласна [e] има етимологичен произход. „Българските диалекти показват значителни различия по настъпилия в миналото преглас на гласната *o* след палатална съгласна в *e*. В западните и отчасти в югоизточните рупски говори, общо взето, се пазят старите прегласени форми с „e“: *кошѐве, ножѐве, нѝше, вѝше* [...], а в източните говори и по-специално в балканските има нови форми с гласна *o*: *кошѝве, ножѝве, нѝшо, вѝшо* [...]“ (Стойков 1993: 210). Старите прегласени форми с „e“ биха могли да се интерпретират като форми, в които е налице ненормативна субституция на задната гласната [o] с предната гласна [e] по отношение на нормата. Тази произносителна особеност е свързана с поддържане на архаичното състояние на разглежданите форми. Става въпрос за стар фонетичен процес, който се е изразявал в депалатализация на съгласните [ж, ч, ш, шт, дж] (депалатализацията е създала благоприятни условия за изчезване на редуването [o-e] след съгласните [ж, ч, ш, шт, дж] в полза на [o]), но, както вече споменахме, в югозападните говори се наблюдава запазен стар преглас на *o* в *e* след *ж, ч, ш, й*: [нѝше, кошѐве, ножѐве, слѝнчев] (Стойков 1993: 149).

3.2.3. Ненормативна замяна на гласната [o] с гласна с дифтонгоиден характер – [ʊo]

В гоцделчевския говор се наблюдава произнасяне на [o] под ударение като дифтонгоидния звук [ʊo]: [ʊòти, ʊòчи, ʊòст, мʊòст, кʊòн] (Стойков 1993: 143; Иванов 1994: 106).

Заклучение

Ненормативната субституция на френските вокални фонемите [o] и [ɔ] се проявява в устната практика на френския език под влияние на някои действащи тенденции, все още неприети от правоговорната норма, под диалектно влияние или в просторечния говор. При някои случаи на субституция на [o] с [ɔ] като тези, наблюдавани в севернопикардския и провансалския говор, действа т.н. позиционен закон. Други случаи на субституция на [o] с [ɔ] (в говора на Юра) са етимологично и функционално обусловени: финалното отворено [ɔ] изразява ед.ч. на думата, противопоставяйки се на дълго затворено [o:] в същата позиция, което изразява мн.ч. (*un pot* [pɔ] – *des pots* [po:]). Тенденция към отваряне на [o] съществува още в гасконския диалект във всички позиции (*royaux* [rɔwajɔ], *autre* [ɔtrɛ]) независимо от графичното изображение, което го представя.

Ненормативна субституция на затворено [o] със затворената гласна [u] също е възможна, като тя е резултат или на асимилационен процес (*aujourd'hui* => [uzɔʁdɥi]) или на антиципация на учленителните движения.

Нашето изследване установи, че част от случаите на ненормативна субституция на отворено [ɔ] със затворено [o] са позиционно обусловени (неударена позиция) и се извършват в отворена сричка – в севернопикардския, в лангедокския, в бретанския говор (*reconnu* [ʁəkɔny]). Друга част са сегментно обусловени и се осъществяват пред съгласната [R]: 1) в ударена затворена сричка в алзаския говор, в говора на Юра (*alors* [alo:r], *sort* [so:r_o]) и 2) в затворена сричка в лотарингския говор (мястото на ударението е без значение) (*endormir* [ãdormir]). Третият фактор, който действа при проявата на ненормативната субституция [ɔ] => [o], е акцентният: финалната гласна „o“ се произнася [o] в затворена сричка (*gosse* [gos]). Във френския просторечен говор се наблюдава субституция на [ɔ] с нямо „e“ (*petit rond* > *potiron*), с отворено [œ] ([alœr]), както и с предноезично [a] ([za:li]), фонетични процеси, обяснени от Гаде с тенденцията към антериоризиране на задните гласни. В редки случаи се наблюдава субституцията на гласната [ɔ] с полусъгласната [w], което е резултат от нейното консонантизиране (*poète* [pɔɛt] се произнася [pwɛt]).

Ненормативната субституция на българската широка гласна [o] с тесния ѝ корелат [y] е позиционно обусловена – осъществява се в неударена позиция и е често резултат от редукция, която протича под силно диалектно влияние. Този фонетичен процес се наблюдава предимно в източните български говори, в златоградския, западнородопския, разложкия, в крайните югозападни български говори, долноварварския говор. Ненормативна фонетична субституция на ударено [o] с [y] може да се срещне още в павликянския и влашките говори в коренната гласна: [ɥул]. Субституция на широката гласна [o] извън рамките на опозиционната двойка [o] – [y] се извършва със следните гласни: 1) с тясната гласна [ъ] (*рѣкъх*) в рупския, върбишкия говор; 2) с широката гласна [a] (акане) в смолянския, златоградския говор – предимно в предударена позиция (*това* => *тава*); 3) с широката гласна [e] – етимологично обусловена ([*кошѣве, ножѣве*]) в западните и отчасти в югоизточните рупски говори; 4) субституция на гласната [o] със съчетанието [ой] в павликянския говор (*лѣйзи*) поради антиципация на мекост; 5) субституция на ударено [o] с дифтонгоидния звук [ʊo]: [*ѡти*] в гоцделчевския говор – акцентна обусловеност .

ЛИТЕРАТУРА // BIBLIOGRAPHY

Бояджиев, Тилков 1997: Бояджиев, Т., Д. Тилков. *Фонетика на българския книжовен език*. В. Търново: Абагар. **Boyadzhiev, Tilkov 1997:** Boyadzhiev, T., D. Tilkov. *Fonetika na balgarskia knizhoven ezik*. V. Tarnovo: Abagar.

- ГСБКЕ 1982:** *Граматика на съвременния български книжовен език*. Т.1. Фонетика. София: БАН.**GSBKE 1982.** *Gramatika na savremennia balgarski knizhoven ezik*. т.1. Fonetika. S: BAN.
- Иванов 1994:** Иванов, Й. *Българска диалектология*. Пловдив: Паисий Хилендарски.
Ivanov 1994: Ivanov, Y. *Balgarska dialektologia*. Plovdiv: Paissi Hilendarski.
- Младенов 1979:** Младенов, Ст. *История на българския език*. С.: БАН. **Mladenov 1979: Mladenov, St.** *Istoria na balgarskia ezik*, S.: BAN.
- Стойков 1993:** Стойков, С. *Българска диалектология*. С.: БАН. **Stoykov 1993: Stoykov, S.** *Balgarska dialektologia*, S.: BAN.
- Тилков 1983:** Тилков, Д. *Изследвания върху българския език*. Съст. Т. Бояджиев, М. Младенов. С.: Наука и изкуство. **Tilkov 1983 : Tilkov, D.** *Izsledvania varhu balgarskia ezik*. Sast. T. Boyadzhiev, M. Mladenov. S. : Nauka i izkustvo.
- Andreassen, Detey 2007:** Andreassen, H. N., S. Detey. Conversation à Nyon : description illustrée d'une variété spécifique de français parlé suisse. // *Bulletin 7. PCF: enjeux descriptif, theoriques et didactiques*. 109-121.
- Bordal, Ledegen 2007:** Bordal, G., G. Ledegen . Le français de la Réunion : lexique, morphosyntaxe, alternance codique etprononciation.// *Bulletin 7. PCF: enjeux descriptif, theoriques et didactiques*, 121-135.
- Gadet 1989:** Gadet, F. *Le français ordinaire*. Paris: Colin.
- Gadet 1992:** Gadet, F. *Le français populaire*. Paris: PUF.
- Elsaadani:** A. Elsaadani. Variation en système vocalique du français actuel, прочетен 13.02.2016 https://www.academia.edu/8944432/Variation_en_syst%C3%A8me_vocalique_du_fran%C3%A7ais_actuel
- Eychenne 2003:** J. Eychenne. Prologomènes à une étude comparative du schwa en français : aspects méthodologiques, empiriques et théoriques. Mémoire de DEA, Université de Toulouse-Le Mirail – прочетен 3.04.2014 г. http://www.julieneychenne.info/files/pdf/eychenne_dea.pdf
- Eychenne 2006:** J. Eychenne. Aspects de la phonologie du schwa dans le français contemporain optimalité, visibilité prosodique, gradience – прочетен 7.05.2015 г. http://www.julieneychenne.info/files/pdf/Eychenne_these.pdf
- Cartonet al. 1983:** Carton, F., Rossi, M., Autesserre, D., P. Léon. *Les accents des Français*. Paris : Hachette.
- Martinet 1969:** Martinet, A. *Le français sans fard*. Paris : PUF.
- Nikolov 1990 :** Nikolov, B. *Prononciation du français moderne*. S.: Kliment Ohridski.
- Østby 2007:** Østby, Ê., Le système vocalique du français parisien. Une étude dans le cadre du projet „Phonologie du français contemporain“ прочетен 14.02.2016 <https://www.irit.fr/RJC2005/database/pdf/AslaOstbyKathrine2.pdf>
- Pohl 1983:** Pohl, J. Quelques caractéristiques de la phonologie du français parlé en Belgique. // *Langue française*. № 60(1).30–41.
- Ryan:** Ryan, R. Particularités phonétiques et phnologique d'un parler acadien de l'Ile-du-Prince-Edouard (Canada), прочетен 20.01.2016 <https://www.google.bg/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUK Ewjrw0 GV767LA hXC Cyw KHYcFB-kQFgg bMAA &url=https%3A%2F%2Fdialnet.unirioja.es%2Fdescarga%2Farticulo%2F1011538.pdf&usq=AF QjCNF OX7hGak JZV3ccr 24nfy7P RXRLw &sig2=B qdkUX ul 3SLVXczdRiTbZA>.